

bioKennis bericht

Varkensvlees

december 2009

11

Milieueffecten weidegang biologische zeugen

Bij weidegang in de biologische zeugenhouderij kunnen problemen ontstaan bij het verkrijgen van een milieuvergunning, omdat niet alle effecten bekend zijn. De emissies naar lucht, water en bodem zijn hierbij belangrijk. In dit bioKennisbericht bekijken we de milieuwet- en -regelgeving en geven we de consequenties en tips voor de weidegang van dragende zeugen. Belangrijk is of de weide wel of niet bij de inrichting hoort.

Door de toenemende druk vanuit de milieuwet- en -regelgeving en de wens op bedrijfsniveau te kunnen groeien, is het voor biologische varkenshouders niet altijd duidelijk hoe zij bepaalde regels moeten toepassen. Weidegang is positief voor het welzijn van zeugen (o.a. uiting van natuurlijk gedrag en meer beweging), maar mogelijk strijdig met het streven naar duurzaamheid. Mest in de weide kan leiden tot plaatselijke overbemesting met als gevolg uitspoeling van vervuild grondwater en verlies van mineralen. Daarnaast beschadigen de dieren de grasmat door wroeten. Hierdoor stijgt – afhankelijk van de grondsoort – de uitspoeling van mineralen.

Regelgeving huisvesting

De huisvesting van biologische zeugen moet voldoen aan EG-verordening 20912/91. Belangrijk is dat de dieren beschikken over een buitenuitloop van 1,9 m² per zeug. Deze mag verhard zijn en maximaal voor 75% overdekt. In de reglementen van Stichting Skal (per 29 mei 2008) staat dat in Nederland zeugen (met uitzondering van zogende zeugen) permanent toegang moeten hebben tot een onverharde buitenuitloop van minimaal 40 m²/dier (maximaal 250 zeugen/ha). Ook de nieuwe EG-verordening 834/2007 (per 1 januari 2009) heeft voorkeur voor toegang tot weidegrond.

→ Ambitie

In 2013 behoort de biologische varkensvleessector tot de top qua duurzaamheid en produceert ze het kwalitatief hoogwaardigste stukje vlees. De sector is economisch en ecologisch gezond en de varkens zijn vitaal. Een aantal speerpunten van de productwerkgroep Varkensvlees zijn:

- Sterke positie op de Noordwest-Europese thuismarkt en afzet op de regionale markt ontwikkelen met nadruk op vleeskwaliteit
- Passende kostprijs op boerderijniveau
- Gesloten kringloop
- Verbod op castratie
- Vitale biggen en gezonde varkens in natuurlijke huisvesting
- 20% besparing op voer door efficiënter en anders voeren

Daarnaast ontwikkelt de productwerkgroep Varkensvlees voorstellen voor biologische regelgeving. De productwerkgroep is onderdeel van Bioconnect en bestaat uit vertegenwoordigers van biologische varkenshouders, adviseurs, toeleveranciers, verwerkers en maatschappelijke organisaties.

Lopend onderzoek

- Vitaliteit biggen
- Mengkuilen voor drachtige zeugen
- Fokkerij biologische opfokzeugen (af ronding)
- Natuurlijk gezond
- Echt Overijssel!
- Inzicht in kosten op bedrijfsniveau
- Voeding en slacht- en vleeskwaliteit
- Verteringsonderzoek biograndstoffen
- Onderscheidende huisvesting
- Aanpak stof in de stal
- Aanpak overlast van vliegen
- Ontwerp van een modelbedrijf
- Uitval biggen: opfokomstandigheden zeug en uitloop tijdens zoogtijd

Milieuvergunning

De milieuvergunning regelt dat het bedrijf geen overlast veroorzaakt voor de omgeving. Bij weidegang zijn de emissies van ammoniak, geur en (fijn)stof, de geluidsproductie, en het emissiepunt van belang. De weideafscheiding kunnen we zien als rand van de inrichting en geldt als emissiepunt.

Ammoniak

Voor een biologische varkenshouderij geldt vrijstelling op de meeste punten van de ammoniakregelgeving. Alleen bij wijziging van de milieuvergunning moet de depositie op een natuurgebied worden berekend. Bij overbelasting op een kwetsbaar gebied binnen een straal van 10 kilometer, wordt een milieuvergunning geweigerd. Voor de emissiefactor gelden de waarden van overige huisvestingsystemen binnen de Regeling ammoniak en veehouderij. Bij een Natura-2000-gebied is een vergunning nodig voor de Natuurbeschermingswet.

Geur

Voor biologische varkens geldt de geurregelgeving. Voor het bepalen van de geuroverlast naar omwonenden gaat de vergunningverlener uit van de begrenzing van de buitenuitloop of de afrastering van de weide.

(Fijn)stof

Voor de stofemissie geldt de Wet luchtkwaliteit. Stro is bij de huisvesting van biologische varkens verplicht, maar kan zorgen voor een hogere emissie uit de stallen. Of de emissie tijdens de weidegang vergelijkbaar is met de stalemissie, is onbekend. Zolang over de emissiefactoren bij biologische huisvesting geen duidelijkheid is, moet men rekenen met de emissiewaardentabel van het ministerie van VROM.

Geluid

Alleen een eventuele tractor voor weideverzorging kan bij weidegang zorgen voor geluidsoverlast. Over de overlast van de dieren, zijn geen gegevens bekend.

Mestwet

Voor de emissies naar de bodem is de Mestwet maatgevend. Hierin staat wat de maximale hoeveelheden stikstof en fosfaat

zijn die men per ha mag aanwenden, afhankelijk van het grondgebruik. Een bedrijf moet wettelijk een mestboekhouding bijhouden. Op basis daarvan kan men vaststellen of er evenwicht is in de aan- en afvoer van mineralen. Bij weidegang komt een deel van de mest in de weide terecht. Hoeveel mest dit op jaarbasis is, is nauwelijks bekend. Zeugen mesten met name nadat ze zijn opgestaan. Door het lig- en mestgedrag (in de stal) te sturen, kun je de hoeveelheid mest in de weide beperken. Bovendien zijn dragende zeugen maar 4 uur per dag actief.

Op basis van gehalten in de mest, aannames over het weidegebruik en het mestpatroon van de zeugen, kunnen we berekenen wat het maximum aantal te houden zeugen is per ha.

Uit de berekeningen blijkt dat fosfaat (P_2O_5) de beperkende factor is. Het maximum aantal zeugen per hectare voor 2008 bedraagt bijna 70. Door de afname van de toegestane hoeveelheid fosfaat

neemt het aantal dieren af naar ruim 62,5 in 2015, mits het land steeds begroeid is met gras.

Omwroeten voorkomen

Als de zeugen onverharde grond helemaal omwroeten, is er geen sprake meer van gras- of bouwland. Geen gewas betekent geen mineralenopname. Zeugen wroeten altijd een deel om. Bij een wroetplaats tussen de verharding en de weide beperk je verdere schade aan de grasmat. De weide voorziet de dieren deels in hun ruwvoerbehoefte. In het voorjaar speelt dit voor varkenshouders wel een rol, maar later in het jaar niet. Om dan veel wroet schade te voorkomen, is omweiden een optie. Men kan een gewas telen dat kan bijdragen in de ruwvoeropname of een combinatie met teelt van energiegewassen toepassen. In Denemarken worden vleesvarkens in energiegewassen (wilgen en Miscanthus) gehouden. De dieren hebben dan beschutting en het energiegewas absorbeert de nutriënten.

Voorkom volledig omwroeten van de wei

deze onderdeel uitmaakt van de inrichting. Zie ook <http://www.infomil.nl/>

Als varkenshouders de stal, uitloop en weide goed op elkaar afstemmen, kunnen zij sturen in de hoeveelheid mest en urine die in de weide terecht komt. Een aantrekkelijke rustplaats is daarbij het belangrijkste. De dieren mesten overwegend binnen een beperkte afstand van de ligruimte. Door dit deel te verharden en de afstand tussen ligplaats en weide groter te maken, beperk je de hoeveelheid mest in de weide. Een andere optie is tijdelijke afsluiting van de toegang tot de weide. Hierdoor mesten de zeugen gedurende de dag 25% meer op de uitloop en 7% minder in de weide.

Ook de mate van omwroeten speelt een rol. Als de dieren een weiland geheel omwoelen, is het aannemelijk dat het een onderdeel is van de inrichting. Daarmee wordt de afrastering van de weide de grens van de inrichting en het emissiepunt voor berekeningen van overlast. De overheid en de Vereniging Biologische Varkenshouders zouden duidelijke richtlijnen kunnen opstellen over wanneer een weide wel of niet tot de inrichting behoort.

Wet bodembescherming

Het Besluit gebruik meststoffen bepaalt dat we in bepaalde perioden geen mest mogen uitrijden. Maar valt mestproductie tijdens de weidegang ook onder 'aanwenden van mest'? Gemakshalve sluiten we aan bij het feit dat we ook rundvee mogen weiden tijdens perioden dat mest uitrijden verboden is. Wel geldt het maximale aantal dieren per ha in verband met de mineralenbelasting.

belangrijk bij de meeste wetten en regels voor de biologische varkenshouderij. De wetgeving rekent vaak met afstanden tot de grens van de inrichting, of vanuit emissiepunten van de inrichting. Ook belangrijk is of een weiland intensief of extensief wordt gebruikt. Enkele recente uitspraken van de Raad van State wijzen erop dat als een weide intensief wordt gebruikt (met kans op overbemesting),

Kaderrichtlijn water (KRW)

De KRW is van toepassing op alle oppervlaktewater. Agrarische activiteiten en belasting van het grotere oppervlaktewater via de kavelsloot zijn onderdeel van de KRW. De agrarische sector is verplicht aanvullende maatregelen te nemen om de emissies uit de landbouw naar groter oppervlaktewater terug te dringen. Er is geen direct gevolg voor bedrijven die zeugen weidegang geven. Wel is aandacht nodig om de emissies van mineralen uit de mest door afspoeling te voorkomen. Door denk daarom goed de plaats en inrichting van een wroetplaats of modderpoel. Een modderpoel kan ook een plaats zijn om hemelwater van bebouwde en verharde oppervlakken te infiltreren in de bodem. Hierbij is van belang of het bedrijf ligt in een waterwin- of beschermd gebied.

Weiland onderdeel inrichting?

Of een weide voor biologische zeugen onderdeel uitmaakt van de inrichting is niet helemaal duidelijk, maar blijkt wel

Met tijdelijke afsluiting van de wei, minder mest in de wei

Praktische tips voor varkenshouders

- Laat het aantal dieren per ha niet uitkomen boven het berekende aantal.
- Sluit de toegang tot de weide tijdelijk af en zorg voor voldoende afstand (door verharding) tussen rustgebied en weide. Een verharde ligplaats (in de stal) is het belangrijkste, zodat de zeugen gaan mesten als ze zijn opgestaan.
- Bij volledig omwroeten van de weide verliest deze zijn functie als onderdeel van het rantsoen en worden emissies

bevorderd. Door de wroetplaats tussen de verharding en de weide aan te bieden, beperk je schade aan de grasmat.

- Door te weinig ruwvoer kunnen de dieren gaan wroeten. Bij veel wroet-schade is omweiden een optie. U kunt ook een gewas telen dat kan bijdragen in de ruwvoeropname of dit combineren met teelt van energiegewassen (wilgen, Miscanthus). De dieren krijgen beschutting en het gewas neemt de nutriënten op.

Nico van der Broek

Biologisch varkenshouder Nico van der Broek van De Voortse Hoeve: "Heel zeker ga ik iets met deze resultaten doen. Het gaat om actueel, praktijkgericht onderzoek, waar de sector bij betrokken is. Met niet te ingrijpende, maar doeltreffende maatregelen kunnen we zelf controle uitoefenen op het mestgedrag en bijdragen aan een beter milieu. Dat komt ook het imago van de biologische sector ten goede, want het milieu scoort daarin nog niet zo goed. Voor de biologische landbouw is het dus belangrijk dat we met name gecontroleerd omgaan met de buitenuitloop. De meeste bedrijven zijn al voortdurend bezig te innoveren, en dan kun je dit mooi meenemen".

Joop en Marianne Hendriksen

Joop en Marianne Hendriksen uit het Twentse Fleringen hebben een biologische varkenshouderij met 240 zeugen. Augustus 2009 wonnen ze de verkiezing van stichting Wakker Dier voor 'de mooiste modderpoel van 2009'. Wakker Dier wil hiermee de consument overtuigen te kiezen voor biologisch varkensvlees. De familie Hendriksen vult het 'gouden zandstrand' van hun modderpoel regelmatig aan, omdat "de dieren dat zo lekker vinden". De dieren kunnen het hele jaar door naar buiten ("zelfs in de sneeuw willen ze wel even een luchtje scheppen"), alleen komen ze van november tot april niet in de wei "omdat je anders geen wei meer overhoudt, als de grond kaal is trekken ze alles er met wortel en al uit". De ligplaatsen in de stal zijn verhard, voorzien van vers stro en de buitenuitloop is tot aan de wei verhard. Zo komt er minder mest en urine in de weide. <http://www.hetezeltje.nl/>

Meer informatie vindt u in de rapporten:

- Milieuaspecten weidegang biologische zeugen van Hilko Ellen en Idse Hoving, augustus 2009.
- Vertraging van biologische zeugen naar de weide om mineralenverlies te verminderen van Wim Houwers en Herman Vermeer, februari 2009.

Het doel van Bioconnect is het verder ontwikkelen en versterken van de biologische landbouwsector door het initiëren en uitvoeren van onderzoeksprojecten. In Bioconnect werken ondernemers (van boer tot winkelvloer) samen met onderwijs- en onderzoeksinstellingen en adviesorganisaties. Dit leidt tot een vraaggestuurde aanpak die uniek is in Europa.

Het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit is financier van de onderzoeksprojecten.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Wageningen UR (University & Research centre) en het Louis Bolk Instituut zijn de uitvoerders van het onderzoek. Op dit moment zijn dit voor de biologische landbouwsector ongeveer 140 onderzoeksprojecten.

Contact

Hilko Ellen, Wageningen UR
Livestock Research
e-mail: hilko.ellen@wur.nl
telefoon: 0320 293 504

Eindredactie / Vormgeving / Productie:
Communication Services Wageningen UR
e-mail: h.vankeulen@wur.nl
telefoon: 0317 486 370